

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Peter Cimprič

**Vpliv politike na delovanje zgodovinskega muzeja – primer
Muzeja novejše zgodovine Slovenije in Kobariškega muzeja.**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Peter Cimprič

Mentor: redni profesor dr. Bogomil Ferfila

**Vpliv politike na delovanje zgodovinskega muzeja – primer
Muzeja novejše zgodovine Slovenije in Kobarškega muzeja.**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

Vpliv politike na delovanje zgodovinskega muzeja – primer Muzeja novejše zgodovine Slovenije in Kobariškega muzeja.

Povzetek: Diplomsko delo obravnava razmerje med zgodovinskim muzejem in političnim bojem za oblast. Muzejska institucija je zaradi svojih značilnosti in funkcij, ki jih opravlja, lahko pomembno orodje za uresničevanje političnih interesov, še posebej v primerih, ko se z vsebino dotika političnih tem. Ideološka polarizacija slovenske strankarske arene temelji na nekaterih poglavjih iz obdobja novejše zgodovine, zato lahko pri nas pričakujemo izrazitejšo zanimanje politike za zgodovinski muzej. V diplomski nalogi raziskujemo kateri atributi muzejske institucije motivirajo akterje, da skušajo nanjo vplivati, na kakšne načine je izpostavljena zunanjim pritiskom ter kakšne so posledice teh pritiskov na njeno delovanje. Ugotavljamo, da so osrednji dejavniki, ki lahko ogrozijo avtonomno in strokovno delovanje muzeja, povezani z vprašanji financiranja in imenovanja upravnih organov. Ugotovitve iz teoretičnega dela naloge nato uporabimo v empiričnem delu, kjer razmerje med politiko in zgodovinskim muzejem natančneje preučimo na primeru dveh slovenskih muzejev: Muzeja novejše zgodovine Slovenije in Kobariškega muzeja.

Ključne besede: Muzej, politični pritisk, avtonomija, Muzej novejše zgodovine Slovenije, Kobariški muzej

The influence of politics on the functioning of a history museum – case study of the National museum of contemporary history and the Kobarid museum

Summary: The thesis discusses the relationships between a history museum and the political struggle for power. Due to its particular characteristics and the functions it performs, a museum as an institution can be an important instrument for the realisation of political objectives, particularly in cases where its subject matter involves topics related to politics. The ideological polarisation of Slovenian political arena is based on certain subjects from contemporary history, therefore one can expect a more intense interest in history museums in Slovenia. The thesis researches which attributes of a museum motivate political agents to try influencing it, in what ways a museum is exposed to external pressure and how is such pressure reflected on its activities. The result of this research establishes that the main factors liable to threaten the autonomous and professional functioning of a museum are related to financing issues and the appointment of its management bodies. The results presented in the theoretical part of the thesis can then be applied to its empirical part, where the relationship between politics and history museums is further analysed in a case study involving two Slovenian museums: the National Museum of Contemporary History and the Kobarid Museum.

Keywords: museum, political pressure, autonomy, National Museum of Contemporary History, the Kobarid Museum.

KAZALO

1	UVOD	5
2	METODOLOŠKI OKVIR DELA	6
2.1	CILJI IN NAMEN RAZISKOVANJA	6
2.2	HIPOTEZE	6
2.3	METODE RAZISKOVANJA	7
3	TEORETIČNA IZHODIŠČA	9
3.1	POLITIKA	9
3.2	ZGODOVINA IN POLITIKA	9
3.3	MUZEJ IN POLITIKA	11
3.3.1	<i>Definicija muzeja</i>	11
3.3.2	<i>Muzej in politika</i>	12
3.3.3	<i>Primeri posegov v delo muzeja</i>	17
4	MUZEJ NOVEJŠE ZGODOVINE SLOVENIJE IN KOBARIŠKI MUZEJ	19
4.3	MUZEJ NOVEJŠE ZGODOVINE SLOVENIJE	19
4.3.1	<i>O muzeju</i>	19
4.3.2	<i>Formalna podlaga</i>	19
4.3.3	<i>Financiranje in človeški viri</i>	20
4.3.4	<i>MNZS in politika</i>	21
4.4	KOBARIŠKI MUZEJ	23
4.4.1	<i>O muzeju</i>	23
4.4.2	<i>Formalna podlaga</i>	24
4.4.3	<i>Financiranje in človeški viri</i>	25
4.4.4	<i>Kobariški muzej in politika</i>	27
5	SKLEP	30
6	LITERATURA	32

1 UVOD

Od uvedbe političnega pluralizma so v slovenski strankarski areni teme iz obdobja novejšje zgodovine vseskozi aktualne, njihove interpretacije pa se med seboj zelo razlikujejo. Politične stranke oziroma njihovi privrženci svoje poglede na zgodovinske dogodke pogosto javno predstavljajo in na različne načine utemeljujejo. Pri tem so pogosto površni, njihova metodologija je vprašljiva in ne upošteva znanstvenih meril zgodovinske stroke, vendar to ni sporno, saj so stranke a priori politične in ideološko opredeljene. Iste teme na drugačen način obravnavajo zgodovinski muzeji, ki so po definiciji »v službi družbe in njenega napredka« in med drugim opravljajo izobraževalno funkcijo. (Mikuž 2003, 79) Informacije, ki jih o določeni temi podaja muzej, po verodostojnosti praviloma prekašajo tiste, ki jih podaja politična stranka, kljub temu pa objektivnost in nepristranskost muzejski instituciji nista imanentni. V preteklosti so bili muzeji, seveda v drugačnih družbenih okoliščinah in političnih sistemih, pogosto celo ustanovljeni za propagandne namene oblasti. V sodobnem času so znanstvene in akademske vrednote sicer veliko bolj v ospredju, muzeji skušajo slediti mednarodnim strokovnim standardom in njihovo delovanje je natančneje urejeno s pravnimi akti, zato ne morejo več biti »politični« v smislu očitne pristranskosti. Kljub temu pa ostajajo pri svojem delovanju vpeti v družbene strukture in odvisni od številnih zunanjih dejavnikov. Kot eden izmed ključnih je bil že leta 1989 na mednarodni konferenci »Muzeji 2000«, ki je potekala v Londonu, opredeljen vpliv nacionalne in lokalne politike. (Boylan 1992) Politični vpliv je sicer do neke mere tudi nujen in legitimen, problem pa nastane, ko se sprevrže v politični pritisk.

2 METODOLOŠKI OKVIR DELA

2.1 CILJI IN NAMEN RAZISKOVANJA

V diplomski nalogi bomo raziskovali neformalni politični vpliv na delovanje muzejske institucije. Pri tem se bomo osredotočili na delovanje zgodovinskega muzeja v demokratičnem političnem sistemu, kjer vsakršen vdor političnih in drugih interesov predstavlja poseg v avtonomno delo institucije. V okoliščinah nedemokratičnega enostrankarskega političnega sistema, kjer muzej (tako kot večina drugih institucij) služi predvsem ideološki propagandi oblasti, namreč o avtonomiji ni mogoče govoriti.

Glavni cilj diplomske naloge je ugotoviti, ali je zgodovinski muzej lahko predmet politične instrumentalizacije. Raziskali bomo dejavnike, ki strankarsko politiko motivirajo za takšno ravnanje, in skušali ugotoviti, na kakšne načine lahko zunanji interesi vdirajo v delovanje muzejske institucije. Predstavili bomo nekaj ilustrativnih primerov takšnih posegov, nato pa bomo podrobneje raziskali razmerje med politiko in delovanjem dveh slovenskih zgodovinskih muzejev: Muzeja novejšje zgodovine Slovenije (MNZS) in Kobariškega muzeja (KM).

2.2 HIPOTEZE

V diplomski nalogi bomo preverili veljavnost naslednjih hipotez:

H1: *Zgodovinski muzej je lahko predmet politične instrumentalizacije.*

H2: *Muzej novejšje zgodovine Slovenije (MNZS) in Kobariški muzej (KM) sta v preteklosti že bila izpostavljena političnim pritiskom.*

Prvo hipotezo bomo preverjali predvsem v prvem, teoretičnem delu naloge. Preučili bomo značilnosti muzejske institucije in tako ugotovili, kateri elementi muzejske dejavnosti so za politiko najbolj zanimivi kot sredstvo zadovoljevanja njenih interesov, pri tem pa bomo najprej izpostavili zgodovino kot osrednjo vsebino zgodovinskega muzeja. Tako bomo dokazali, da ima politika za vplivanje na muzej motiv, veljavnost hipoteze pa bomo potrdili,

če bomo ugotovili, da je muzej pri svojem delovanju izpostavljen tako, da vdor političnih interesov tudi v resnici dopušča.

V empiričnem delu naloge bomo preverjali drugo hipotezo. Z analizo delovanja obeh ustanov bomo skušali ugotoviti, ali je bila katera od njiju v obdobju po osamosvojitvi Republike Slovenije izpostavljena političnim pritiskom. Izbrani časovni razpon sovpada z delovanjem KM, ki je bil ustanovljen leta 1990, omejili pa se bomo v primeru MNZS, ustanovljenega leta 1948. Primera sta zanimiva predvsem zaradi svoje različnosti. MNZS je na področju novejših zgodovine matična nacionalna ustanova, ki deluje v obliki javnega zavoda, zato je interesom aktualne politike izpostavljen bolj neposredno. Posebno specifično razmerja med javnim in zasebnim pa najdemo v KM, saj gre za javno muzejsko zbirko, ki jo upravlja zasebna gospodarska družba.

2.3 METODE RAZISKOVANJA

Problematika političnega pritiska na muzej je tema, ki ji v muzeološki literaturi doslej ni bilo namenjene veliko pozornosti, zato moramo raziskovalni problem razčleniti in ubrati nekoliko bolj interdisciplinaren pristop. V teoretičnem delu bomo s pomočjo sekundarne literature preučili povezavo med politiko in muzejsko institucijo, pri čemer bomo poseben poudarek namenili zgodovinskemu muzeju.

V empiričnem delu diplomske naloge bomo s pomočjo primarnih in sekundarnih virov preučili formalno podlago delovanja obeh izbranih institucij, nato pa bomo raziskali njuno delovanje v praksi. V vsakem izmed muzejev bomo skušali s pomočjo družboslovnega intervjuja pridobiti čim natančnejši pogled »od znotraj«. V Muzeju novejših zgodovine Slovenije bomo intervjuvali mag. Marka Štepca, ki kot dolgoletni uslužbenec odlično pozna delovanje institucije, kot kustos in vodja kustodiata v muzeju pa je tudi referenčen strokovnjak na tem področju, zato bomo navedbe iz pogovora z njim uporabili tudi v teoretičnem delu naloge. V Kobariškem muzeju bomo intervjuvali Željka Cimpriča, ki je v muzeju zaposlen kot kustos, sicer pa je eden izmed ustanoviteljev in upravljalcev muzeja.

Pri raziskovanju političnega pritiska se neizogibno srečamo z nekaterimi metodološkimi problemi. Prvi problem je, da je težko natančno določiti, v katerem primeru gre za vmešavanje politike v delo institucije, kdaj pa so politične posledice (če so sploh opazne) zgolj stranski produkt njenega sicer avtonomnega delovanja. Interese in pritiske iz ozadja je zelo težko meriti in dokazati, ker se pojavljajo v zelo različnih oblikah, predvsem pa zato, ker potekajo izven formalnih okvirov delovanja. Akterji, ki imajo osebne koristi, svoje nelegitimno delovanje seveda prikrivajo, morebitne priče pa ga le težka razkrinkajo, ker bi s tem ogrozile svojo poklicno pot oziroma položaj v instituciji in ker ga je, kot smo že omenili, težko dokazati. Lahko torej sklepamo, da ostane veliko političnih posegov v institucije nerazkritih, zato pa moramo biti toliko bolj pozorni na primere, kjer je delovanje na kakršen koli način sporno.

3 TEORETIČNA IZHODIŠČA

3.1 POLITIKA

Pri raziskovanju vpliva politike na zgodovinski muzej moramo najprej natančneje opredeliti pojem »politika«, ki ga je brez kontekstualizacije moč razumeti na več načinov. V teoriji politične znanosti lahko politika pomeni troje: javne politike (ang. public policy), politične ustanove (ang. polity) in boj za oblast (ang. politics). (Fink Hafner 2007, 14–15) Muzej kot javna institucija je sestavni del javne politike, ki jo oblikujejo politične ustanove, zato gre v tem pogledu za sistemski, formalen vpliv politike, ki ni sporen. Včasih pa se zgodi, da na procese oblikovanja in izvajanja javnih politik vplivajo strankarski interesi boja za oblast. Takrat v vsakdanjem žargonu govorimo o »politizaciji« določene tematike. (Fink Hafner 2007, 15) V diplomski nalogi želimo ugotoviti, kako, če sploh, lahko boj za oblast poseže v delovanje muzeja, torej bomo preučevali vpliv strankarske politike. Seveda pa bi bilo naivno pričakovati, da se strankarski interesi kažejo neposredno (v smislu narekovanja preferenc muzeju), zato jih moramo iskati v vsej kompleksnosti odnosa med politiko in zgodovinskim muzejem.

3.2 ZGODOVINA IN POLITIKA

Zgodovina ni eksaktna znanost, obstaja celo vrsta pomislekov o tem, ali je zgodovina sploh znanost: ne ukvarja se namreč s splošnim, temveč z enkratnim, vključuje verska in moralna vprašanja, ne more natančno napovedati izida situacij itd. (Carr 2008, 65–66) Teh dvomov sicer ni težko ovreči, kljub temu pa ugotovimo, da ima zgodovina nekaj posebnih značilnosti. Angleški zgodovinar Eric Hobsbawm je bil nekoč prepričan, da zgodovina, za razliko od npr. jedrske fizike, vsaj ne more prizadejati škode, vendar je kasneje ugotovil, da se je motil. (Hobsbawm v Wiersma 2009, 17) Zgodovina namreč v sebi nosi mnoga sporočila, ki lahko posredno pripeljejo do povsem realnih posledic v sedanjosti. Tega se zavedajo tudi tisti, ki skušajo s pomočjo interpretacije zgodovine zadovoljiti interese, ki z zgodovinsko stroko nimajo nič skupnega.

Različni avtorji so si edini, da raba zgodovine ni nič novega. Verginella pravi, da so jo poznali že v antiki in da je potreba po ukoreninjenosti v preteklost značilna za vse politične subjekte. (Štepec 2009, 4) Repe dodaja, da del politike na svojih domnevnih zaslugah iz preteklosti utemeljuje aktualno »pravico do oblasti« ali pa skuša očrniti politične nasprotnike na podlagi dejanj, ki naj bi jih zakrivali oni ali njihovi predhodniki. Zgodovina tudi ponuja obsežen nabor tem, s katerimi je moč preusmeriti pozornost javnosti stran od resnično aktualnih problematik. (Strniša 2010) Osnovna lastnost zgodovine, ki dopušča takšno rabo, je njena izhodiščna političnost. »Zgodovina je sama po sebi politična. Njene pripovedi odsevajo razred, nacionalno pripadnost, osebnost, konjičke, ekonomske interese pripovedovalca.« (Buckley 1996, 42) Materialna in nematerialna dediščina ne obstajata brez širšega konteksta, v katerem sta predstavljeni. Pripovedovalcu razumevanje teme omogočajo predmeti ali dokumenti v kombinaciji s predhodnim znanjem in znanjem, do katerega so pred njim na isti način prišli drugi. »Zgodovinar je že po naravi selektiven. Prepričanje, da so lahko suha zgodovinska dejstva objektivna in neodvisna od interpretacije, je povsem zmotno in nesmiselno, a ga je kljub temu težko izkoreniniti.« (Carr 2008, 10) V radijski oddaji o zgodovinskem revizionizmu doktor Peter Štih opredeljuje epistemološko polje zgodovinopisja z dvema skrajnostima: eno predstavlja pristop Leopolda Von Rankeja, enega od utemeljiteljev zgodovine kot znanstvene discipline, ki je menil, da zgodovinopisje lahko prikaže stanje iz preteklosti, »kot je dejansko bilo«. Na drugi strani je Hayden White trdil, da je zgodovinopisje literarna fikcija, konstruktivistična naracija. V resnici se oba pristopa prepletata: zgodovinar ne more delovati v nasprotju z viri, hkrati pa se ne more povsem izogniti tistemu, kar lahko označimo kot subjektivno. »Zgodovinske naracije so nujno tudi miselni konstrukti, ne samo zaradi zgodovinarjeve subjektivnosti, ampak tudi zaradi virov, ki so temelj njegovega dela.« Subjektivnost je tako postala konstitutivni element zgodovinskega spoznanja in zgodovine si ni mogoče predstavljati brez sedanosti, zato pa je zelo pomembno, da se zgodovinar svoje subjektivnosti zaveda. (Arsov logos 2009) Tudi Štepec meni, da je pomemben korak na poti do objektivnosti že zavedanje, da je popolno objektivnost praktično nemogoče doseči. Konec koncev ima vsaka dobra muzejska razstava izdelano sporočilo, ki že v sebi nosi neko ideologijo. Za muzej so seveda najbolj primerna sporočila, ki ljudi ne delijo, temveč jih spodbujajo k razmisleku, ter skušajo tudi iz najbolj konfliktnih tem potegniti neka pristna, univerzalna, človeška sporočila. (Štepec 2010) Zgodovinar je vedno vpet v neko družbeno

okolje, ima tudi zasebna politična in verska prepričanja, ki jih težko povsem preseže, ob tem pa njegovo selekcijo omejujejo še značilnosti medija, prek katerega svoje vedenje predstavlja. Pri pisanju knjige mora tako na primer paziti na primeren obseg in konsistentnost knjige. Razstavljanje v muzeju sicer ponuja več načinov komuniciranja podatkov, vendar je njihova količina dosti bolj omejena, kar pomeni, da v muzeju posamezne tematike ni mogoče predstaviti tako izčrpno, to pa dodatno povečuje možnost, da so določeni vidiki izpuščeni ali favorizirani. (Kotler & Kotler 1998, 18) S tem je povečana tudi možnost politične instrumentalizacije muzeja.

3.3 MUZEJ IN POLITIKA

3.3.1 Definicija muzeja

Ob iskanju enotne definicije muzeja hitro ugotovimo, da le-ta ne obstaja. Številni avtorji koncept opredeljujejo iz različnih vidikov, poleg tega pa se pomen besede spreminja tudi skozi čas. (Mikuž 2003, 64) Del stroke vztraja, da je bistveni element muzeja zbirka predmetov in da muzej brez predmetov ne more obstajati. Ta »strog in konzervativen pogled« temelji na zgodovinskem razvoju muzeja, ki se je začel s preprostim zbiranjem predmetov v obdobju paleolitika ter nadaljeval z zbirkami, namenjenimi predvsem razkazovanju bogastva ali verskim obredom. (Gob in Drouguet 2007, 22–23, 40–41; Mikuž 2003, 69) Čeprav je takšno pojmovanje občasno še prisotno v arheoloških in umetniških muzejih ter celo v diktiji francoskega zakona o muzejih iz leta 2002 (Gob in Drouguet 2007, 41) ter je zbirka še vedno osrednji element večine muzejskih institucij, je danes muzej lahko mnogo več ali nekaj povsem drugega kot zgolj zbirka. Na tem mestu se v podrobnejšo razpravo o definicijah muzeja in razlikah med njimi ne bomo spuščali, zadoščala bo uradna definicija iz statuta mednarodne organizacije ICOM¹. V tretjem členu tega dokumenta je muzej opredeljen kot »za javnost odprta, nepridobitna, stalna ustanova v službi družbe in njenega razvoja, ki zaradi vzgoje, proučevanja in razvedrila pridobiva, hrani, raziskuje, razstavlja in posreduje

¹Mednarodni muzejski svet (ICOM, ang. International Council of Museums) je svetovna neprofitna nevladna organizacija, ki povezuje muzeje in druge institucije ter neodvisne strokovnjake iz 150 držav.

informacije o materialni in nematerialni dediščini ljudi in njihovega okolja.« (Statut ICOM, 3. čl.)

3.3.2 Muzej in politika

Eden izmed motivov politike, da bi vplivala na delo muzeja, izhaja iz funkcij, ki jih muzej opravlja. Klasični nabor muzejskih funkcij lahko razberemo iz definicije muzeja, to so torej pridobivanje, hranjenje, raziskovanje, razstavljanje in posredovanje informacij o materialni in nematerialni dediščini ljudi in njihovega okolja. Z vidika interesov strankarske politike smo funkcije navedli od najmanj do najbolj pomembne. Funkcije pridobivanja, hranjenja in raziskovanja gradiva so sicer politično zanimive, v kolikor je s temi aktivnostmi mogoče vplivati na zastopanost posameznih tem v muzeju, sicer pa strankarsko politiko bolj zanimajo volivci, ki o pridobivanju in hranjenju gradiva v muzejih ne vedo kaj dosti, niti jih to preveč ne zanima. Prav zato sta ključnega pomena funkciji, s katerima muzej obiskovalce nagovarja neposredno in s tem tvori most med vsebino in občinstvom: razstavljanje in posredovanje informacij. Muzej se vedno bolj uveljavlja kot komunikacijski medij in prihodnost muzejev leži prav v razvoju njihovih komunikacijskih kompetenc. (Hooper Greenhill 1999, 3) Če muzejska predstavitev vključuje tematiko, ki je hkrati predmet političnih razprav, je za posamezno politično opcijo zelo pomembno, kako je ta tematika predstavljena. Do tega pride vedno, ko družba do neke tematike ni dovolj distancirana. (Štepec 2010) Muzej pa vedno tudi ustvarja določene vrednote, svetovni nazor in s tem podlago politične razprave. To podlago si različni politični akterji predstavljajo zelo različno in s tega vidika je za politiko lahko zanimiv vsak muzej, ne glede na vsebino, ki jo pokriva. (Štepec 2010)

Ker je vsebina zgodovinskega muzeja zgodovina, razstavljanje in podajanje informacij nujno vključuje interpretacijo.² »Interpretacija je dejanje ali proces razlaganja ali razjasnjevanja, prevajanja ali predstavljanja osebnega razumevanja teme ali predmeta.« (Dean 1994, 6) Pomen interpretacije v muzeju se je močno povečal v 20. stoletju, ko so pričeli muzeji iz nemih prikazov zbirk predmetov vse bolj postajati prostori oblikovanja in posredovanja

² Glej poglavje o zgodovini.

sporočil ter s tem prevzeli vlogo svojevrstnega komunikacijskega medija. (Ibid.) Sodobni muzej tako oblikuje lastno muzejsko pripoved, »gole« informacije (kolikor so informacije o preteklosti sploh lahko gole) predstavlja bolj slikovito in jih postavlja v kontekst. Muzejska razstava je artikulirana tako, da publiki sporoča določene ideje in usmerja njihovo razmišljanje o vsebini. (Kaplan 1999, 37) Ker splošna, ultimativna interpretacija posamezne tematike ne obstaja, kot daje jasno vedeti že dikcija »osebno razumevanje« v Deanovi definiciji, je pomembno, da je muzejska predstavitev zastavljena pluralistično in problemsko. Muzeji namreč jasno razumejo, da v moderni, post-akademski dobi ne narašča le vpliv znanosti na vsakdanje življenje, temveč tudi obratno: ekonomske, politične in etične polemike vsakdanjega življenja neizogibno in vse bolj vplivajo na oblikovanje znanstvenih dognanj. (Rodari in Menzagora 2007, 1)

Če je politična instrumentalizacija muzeja mogoča, jo torej v veliki meri omogoča prav element interpretacije, ki dopušča tvorjenje različnih sporočil iz iste vsebine. S tem ko je muzej postal prostor interpretacije, pa je razstavna dejavnost pričela prevzemati tudi izobraževalno vlogo. Ker so tematike v muzejih predstavljene najbolj neposredno in plastično, pri obiskovalcu vzbujajo posebno radovednost in zanimanje. Skozi muzejsko izkušnjo se podobe močnejše in hitreje vtisnejo v spomin, poleg tega pa tak način spoznavanja vsebin pri mnogih ljudeh sam po sebi vzbuja zadovoljstvo. Teh prednosti se vedno bolj zavedajo tudi izobraževalne ustanove, ki poglobljajo povezavo med muzeji in skupnostmi, ki jih obdajajo. (Dean 1994, 6) V tem kontekstu je muzej lahko odličen pripomoček ali partner – šola s pomočjo muzeja bolje opravlja svojo izobraževalno nalogo, uslugo pa vrača s precejšnjim številom obiskovalcev, kar muzejsko delo nagraduje in dodatno osmišlja. V nekaterih pogledih je muzej formalnemu izobraževanju lahko tudi »tekmec«: za razliko od šole je dostopen vsakomur, saj za obisk (z izjemo plačila vstopnine) ni treba izpolnjevati nobenih pogojev. Poleg tega je ključna prednost muzeja svoboda obiskovalca: sam si namreč lahko določa izbor in hitrost predelave informacij ter pri tem ni deležen nikakršnih pritiskov, razen seveda šolskih skupin, ki jih omejujejo lastna pravila. Vse to poteka v prijetnem okolju, kar je eden izmed pomembnih kriterijev, ki javnost motivirajo za obisk. (Dean 1994, 6) Naštete značilnosti muzeja kot orodja za učenje predstavljajo političnim interesom dodaten motiv. Vplivanje na muzej namreč pomeni vsaj posredno tudi vplivanje na njegovo izobraževalno

funkcijo, s čimer je mogoče v določeni meri (pre)oblikovati volilno telo. »Glede vzgojno-izobraževalne vloge muzeja se boj za muzej ne bo nikoli končal.« (Štepec 2010)

»Za ohranitev zdrave in raznolike kulture ter ohranitev kredibilnosti muzejev je bistveno, da so muzeji jasno ločeni od države in oblasti ter da predstavljajo uravnotežen in pluralističen pogled na našo družbo in tisti del naše kulture, ki ga pokrivajo.« (Fisher v San Roman 1992, 32) Če muzeji izpolnjujejo to poslanstvo in njihova predstavitev odseva širši družbeni kontekst, že s tem neizogibno delujejo politično – ni treba, da ponujajo politične odgovore, dovolj je, da odpirajo politična vprašanja. Pomembno je, kako daleč so pri tem pripravljeni iti in kako daleč lahko grejo. Tudi to opredeljuje vlogo muzeja v družbenem okolju. »Nekateri menijo, da bi morali muzeji skrbeti za kohezijo in konsenz v težkih časih. Drugi želijo, da muzeji postanejo pogumni zagovorniki sprememb in podpore zapostavljenim družbenim skupinam. Spet drugi verjamejo, da bi morale kulturne institucije ostati nad družbenimi konflikti. Ključno vprašanje je potem, kako naj se muzej odzove na kulturne in politične pritiske.« (Bunch 1992, 63) Pomembno je, da se muzej zaveda svoje družbene vloge in jo tudi zavestno določi. Veliko muzejev deluje brez izoblikovane muzejske politike in učinkovitega poslovnega načrtovanja, zaradi česar je z njimi veliko lažje manipulirati. (Best in Lord v San Roman 1992, 37) V kontekstu prve hipoteze torej lahko trdimo, da je politična instrumentalizacija bolj verjetna v muzejih, ki nimajo izoblikovane muzejske politike in poslovnega načrtovanja.

V zgornjih odstavkih smo dokazali predvsem to, da ima muzej lastnosti, zaradi katerih je z vidika strankarskega boja za oblast pomemben pripomoček za uresničevanje političnih interesov. Značilnosti muzeja, njegova vsebina in funkcije, ki jih opravlja, so za politiko nedvomno uporabna orodja, kar delno potrjuje našo prvo hipotezo, v nadaljevanju pa moramo še raziskati na katerih mestih je muzej pri delovanju izpostavljen zunanjim vplivom. Dve področji delovanja muzejske institucije, ki najbolj ogrožata njeno neodvisnost, sta financiranje muzeja in imenovanje vodstvenih organov.

Muzeji najpogosteje delujejo pod okriljem države, ker uresničujejo javni interes. Vplivajo na oblikovanje kolektivne identitete in kolektivnega spomina, informirajo in izobražujejo populacijo, skrbijo za kulturno dediščino ter opravljajo številne druge naloge. Za velik del teh

dejavnosti tržne zakonitosti ne veljajo, kar je dodaten argument v podporo javnemu financiranju. (Maroević 1993; Mayr 1998; Gob in Drouguet 2007) Hranjenje gradiva, restavratorstvo, raziskovanje, knjižnična in druge dejavnosti so lahko stroškovno zelo zahtevne, vendar ne prinašajo dobičkov, zato bi jih bilo brez proračunskih sredstev nemogoče izvajati ali pa bi to vodilo v nebrzdano komercializacijo. Po mnenju Štepec so rezultati muzejskega dela tudi konstitutiven element države, brez katerega države ne bi bilo. (Štepec 2010) Največji vir lastnih prihodkov muzeja ponavadi predstavljajo vstopnine, iz katerih pa ni mogoče financirati vseh področij delovanja, zato je muzej – tudi zasebni – skoraj praviloma odvisen od zunanjih virov. Alternativa je intenzivno prizadevanje za povečanje števila obiskovalcev, kar pa ni primarna naloga muzeja in je lahko etično sporno. Kvaliteta opravljanja muzejskega poslanstva namreč ne sme biti podrejena kvantiteti obiska, ki jo je seveda mogoče doseči relativno enostavno s komercialnimi prijemi, ki v strokovno institucijo ne sodijo. (Šola in drugi v San Roman 1992) »Aktivnosti, ki ustvarjajo dobiček, ne smejo kompromitirati standardov institucije ali njenega občinstva.« (Lewis 2004, 6) Gob in Drouguet sicer pravita, da družbe, ki upravljajo muzeje, praviloma nimajo materialnih ciljev, četudi s pravnega vidika veljajo za privatne subjekte. (Gob in Drouguet 2007, 48) Narava muzejske dejavnosti postavlja večino zasebnih muzejev v položaj, ko se morajo bolj kot s kovanjem dobičkov ukvarjati z lastnim obstojem. Javni muzeji tovrstnih eksistencialnih težav ponavadi nimajo, vendar so kot del javnega sektorja bolj izpostavljeni vplivom vladajoče politike. »Naivno bi bilo misliti, da bo kateri koli muzej, financiran s strani države, neodvisen od političnega vpliva.« (Montagu v San Roman 1992, 41) Muzej v javnem sektorju mora svoje finančne potrebe utemeljiti v programu dela in finančnem načrtu, ki ga sprejemajo vodstveni organi muzeja, v katerih je zastopana tudi država. Predstavniki v svetih so praviloma strokovnjaki na svojih področjih, vendar so imenovani s strani vlade, zato ne moremo izključiti možnosti, da so izpostavljeni političnim pritiskom od zgoraj ali da pritisk vršijo samoiniciativno. Lahko se tudi zgodi, da mest v svetih sploh ne zasedajo strokovnjaki, kot v primeru britanskega muzeja Victoria & Albert konec osemdesetih let 20. stoletja. V taki situaciji je nepristransko delovanje še posebej težko zagotoviti. (Fisher v San Roman 1992, 33) Odvisnost od državnega aparata in s tem vladajoče politike lahko muzej postavi v položaj, ko o svoji vsebini ne odloča več samostojno. Opisana finančna odvisnost in projiciranje političnih razmerij v upravne organe že pomenita možnost, da je muzej instrumentaliziran s strani politike, kar našo prvo hipotezo potrjuje.

Opozoriti moramo, da tudi neodvisnost od države ni magična formula za optimalno delovanje muzeja. Kot smo ugotovili, se muzej dejansko le stežka povsem izogne odvisnosti od zunanjih finančnih virov, financiranje iz zasebnega sektorja pa vodi k zelo podobnim težavam, kot jih imajo muzeji v javnem sektorju. Razlika je le v tem, da je razmerje med muzejem in zasebnimi investitorji manj regulirano kot razmerje med muzejem in državo. Splošna lastnost ustanove, ki se znajde v odvisnem položaju, je potreba po ugajanju virom kapitala: politikom (proračunsko financiranje), podjetjem (zasebno financiranje) ali čim širšemu občinstvu (komercializacija). (Boylan in drugi 1992)

Štepec opozarja na pomembno razliko med pojmovanjem javnega in državnega interesa. Javni interes je po definiciji reprezentativen in predstavlja korist za določeno skupnost. Delo muzeja mora biti v skladu z javnim interesom opravljeno strokovno, nepristransko in v vseh pogledih kvalitetno. Državni interes pa je v prvi vrsti interes političnih sil in se lahko udinja aktualni politični oblasti, s tem pa pogosto deluje tudi mimo javnega interesa in v nasprotju z njim. S tega vidika je delovanje javnih ustanov lahko kazalnik stanja demokracije v državi. V idealnem sistemu bi javna ustanova delovala povsem neodvisno od sprememb v politični areni. (Štepec 2010)

Takšen idealen sistem si je v praksi pravzaprav težko predstavljati. Ko imajo politični akterji od muzejske institucije osebne koristi, je lahko izpostavljen kateri koli element muzeja, ne glede na temo, ki jo muzej pokriva. Predmet politizacije je lahko vprašanje lastništva muzeja, upravljanje muzeja s človeškimi viri, odkup materiala itd. Znan je primer slovenskega politika, ki naj bi numizmatično zbirko vprašljivega izvora prodal Narodnemu muzeju Slovenije za vsoto, več kot štiri krat večjo od realne vrednosti. (Mekina 2010) Poleg neposrednih finančnih so lahko osebne koristi tudi bolj subtilne narave: prihodnost muzeja je lahko predmet predvolilnih obljub, ali pa politični akterji izrabijo ugled muzeja v nekem okolju za ustvarjanje lastne javne podobe. Muzejska institucija je torej s strani politike lahko instrumentalizirana na več načinov.

Težnje politike, da bi vplivala na ustanovo, kakršna je muzej, so razumljive in logične. Strankarski boj poteka na osnovi iskanja konkurenčne prednosti in akumuliranja politične

moči, zato ne gre pričakovati, da bi poljuben politični akter samoiniciativno žrtvoval svojo pozicijo znotraj politične arene v korist višjih ciljev, na primer avtonomije muzeja. Prav zato si mora del te avtonomije priboriti tudi muzej sam. Za preprečevanje zlorabe muzejskega dela lahko največ stori stroka, začevši pri vsakem posameznem muzealcu. (Štepec 2010)

3.3.3 Primeri posegov v delo muzeja

Poleg večih primerov, ki jih mimogrede omenjamo v tekstu, je za boljšo ilustracijo političnega pritiska na muzej smiselno izpostaviti še nekaj zanimivih primerov. Obenem lahko ti primeri služijo kot argument za potrditev hipoteze, da je muzej lahko instrumentaliziran s strani politike.

Mark Fisher navaja primer iz Glasgowa, kjer se je mestna oblast odločala med dvema razstavama. Tema prve razstave je bila zgodovina vloge žensk v lokalnem družbenem okolju, ponujala je precej zanimivega gradiva in kritičen pogled na družbene razmere ter kulturo, v kateri so bile ženske več kot 150 let zatirane. Druga razstava je predstavljala nogometni klub Celtic iz Glasgowa in je bila s strani kluba tudi financirana. Nogomet je v glasgowskem okolju zelo razširjen, poleg tega pa klub Celtic tam uživa zelo veliko podporo, zato je mestni svet v pričakovanju večjega števila obiskovalcev izbral drugo razstavo in se s tem izognil javni obravnavi neprijetne, a gotovo zelo pomembne teme. (Fisher v San Roman 1992, 40) Primer kaže, kako je lahko uresničevanje javnega interesa podrejeno komercialnim vzgibom in osebnim interesom.

V ameriškem Nacionalnem muzeju naravne zgodovine (National Museum of Natural History), ki deluje v okviru nacionalnega znanstvenega inštituta Smithsonian, je bila fotografska razstava o naravnem rezervatu Arctic refuge v zadnjem hipu delno cenzurirana in prestavljena iz ugledne dvorane, za katero je bila predvidena in oblikovana, v majhen stranski hodnik. Fotografije prikazujejo živalski in rastlinski svet v rezervatu, pa tudi posledice industrijskega izkoriščanja tamkajšnjih naravnih virov. Isti inštitut je nekaj let pred tem gostil razstavo in proslavo ob obletnici aljaškega naftovoda, kjer je črpanje nafte promoviral celo senator na Aljaski, Frank Murkowsky. Naravovarstvena društva se ob tokratni fotografski razstavi sploh niso aktivirala, vendar je kalifornijska senatorka Barbara Boxer vseeno dosegla

njeno degradacijo v podporo naftni industriji. Pojasnilo, ki ga je avtor dobil od muzeja je bilo, da je postala razstava preveč spolitizirana. (Miller 2003; Ruskin 2003) Takšno pojasnilo je morda izgovor, s katerim je želel muzej prikriti neposreden političen vpliv, vendar je še bolj zaskrbljujoče, če je resnično: pomeni namreč, da lahko določena politična opcija razstavo o tematiki, ki jo utegne stati političnih točk, preprosto onemogoči tako, da začne o njej razpravljati in jo s tem spolitizira.

Pod okriljem istega inštituta je leta 1992 potekala razstava o ameriških prvih damah, soproгах ameriških predsednikov. V razstavo sta bili vključeni tudi biografiji Jacqueline Kennedy Onassis in Nancy Reagan. V teh knjigah njuna avtorica Kitty Kelley med drugim ugotavlja, da je prepoznavnost prvih dam v vedno bolj kapitalistično in komercialno usmerjenem okolju pogosto izrabljena za pospeševanje prodaje različnih izdelkov ali nabiranje političnih točk. Nekaj mesecev kasneje je bil ta odsek razstave, po pisnem navodilu tedanjega direktorja muzeja, odstranjen z utemeljitvijo, da je neprimeren, ker da je njegov edini namen in učinek povečanje prodaje omenjenih knjig. Barbara Bush, ki je razstavo uradno otvorila, je leto kasneje objavila avtobiografijo, v kateri dnevniški zapis razkriva pravo ozadje dogodka: gospa Bush pripoveduje, da ji je bila razstava všeč, dokler ni prišla do omenjenih knjig, ki da o prvih damah pišeta »grdo« in »obrekljivo«. O tem se je nato pogovorila z direktorjem muzeja, ki ji je pritrdil in ustregel. (Kelley 1994)

4 MUZEJ NOVEJŠE ZGODOVINE SLOVENIJE IN KOBARIŠKI MUZEJ

4.3 MUZEJ NOVEJŠE ZGODOVINE SLOVENIJE

4.3.1 O muzeju

Muzej novejše zgodovine Slovenije (MNZS) je matična državna ustanova, ki se ukvarja s preučevanjem zgodovine slovenskega etničnega prostora od začetka 20. stoletja dalje ter zbira, hrani, varuje ter predstavlja materialno in nematerialno dediščino iz tega obdobja. Stalna razstava muzeja je razdeljena na šest zgodovinskih sklopov. Poleg stalne razstave muzej pripravlja tudi občasne razstave, na spletu pa so objavljene t.i. virtualne razstave. Na recepciji muzeja je mogoče kupiti knjige, kataloge, razglednice, video gradivo in nekaj drugih predmetov. Muzej ima svoj arhiv, knjižnico, restavratorske delavnice in fototeko s fotolaboratorijem. Izdaja strokovne publikacije in znanstvene monografije ter pripravlja srečanja, seminarje in podobno. V Cekinovem gradu, kjer muzej obratuje, je mogoče najeti Viteško dvorano, ki je primerna za različne prireditve in srečanja.

Muzej ima izdelano poslanstvo, v katerem poleg osnovnih muzejskih funkcij posebej poudarja svojo izobraževalno vlogo ter se opredeljuje kot prostor dialoga in razmisleka. Usmerjen je k vsem generacijam muzejske publike in želi tako postati most med zgodovinsko znanostjo in najširšo javnostjo. (Muzej novejše zgodovine Slovenije)

4.3.2 Formalna podlaga

Muzej je ustanovila vlada Ljudske Republike Slovenije leta 1948, javni zavod MNZS pa je njegov pravni naslednik, ki je bil ustanovljen s sklepom Vlade RS o ustanovitvi javnega zavoda leta 2001. Podlaga za to je bil zakon o zavodih in zakon o uresničevanju javnega interesa na področju kulture. Sklep o ustanovitvi določa tri organe:

- svet muzeja,
- strokovni svet muzeja,

- direktor muzeja.

Svet muzeja šteje šest članov. Tri predstavnike ustanovitelja (eden od njih tudi predseduje svetu) imenuje Vlada RS, predstavnika delavcev izvolijo delavci muzeja, dva predstavnika zainteresirane javnosti pa imenujeta Skupnost muzejev Slovenije in Inštitut za novejšo zgodovino. Mandat članov sveta traja pet let z možnostjo ponovne izvolitve. »Svet muzeja sprejema statut muzeja, programe in poročilo o delu, finančni načrt in zaključni račun muzeja, ter splošne akte, za katere je tako določeno v statutu, opravlja nadzor nad upravljanjem in poslovanjem muzeja ter opravlja druge naloge, določene s tem sklepom, statutom muzeja in drugimi predpisi.« (Ur.l. RS, št. 66/2001)

Vseh pet članov strokovnega sveta muzeja imenuje svet muzeja, tudi njihov mandat traja pet let. Strokovni svet obravnava vprašanja s področja strokovnega dela muzeja in v zvezi z njimi daje direktorju in svetu muzeja mnenja, pobude in predloge. (Ur.l. RS, št. 66/2001)

Direktorja muzeja na podlagi razpisa in po posvetovanju s svetom ter strokovnim svetom za obdobje petih let imenuje in razrešuje minister za kulturo. Glavne funkcije direktorja so organiziranje in vodenje dela, zastopanje in predstavljanje ustanove ter odgovornost za zakonitost in strokovnost muzeja. Poleg tega opravlja direktor muzeja tudi funkcijo poslovnega in programskega direktorja. (Ur.l. RS, št. 66/2001) Po mnenju Štepeca je vloga direktorja pri oblikovanju programa zelo velika. Vpliva namreč na stopnjo vključenosti strokovnih delavcev, lahko bolj ali manj upošteva predloge uslužbencev muzeja, program pa tudi prilagaja tako, da bi bil v čim večji meri sprejet na ministrstvu za kulturo. Štepec funkcijo direktorja v programskih zadevah opisuje kot »sito«, torej neke vrste selektorja. (Štepec 2010)

4.3.3 Financiranje in človeški viri

MNZS je javni zavod v 100% državnem lastništvu, kar za delo muzeja pomeni določene prednosti, pa tudi določene slabosti. Iz proračuna je v celoti financirano dokumentarno-inventarno delo in plače zaposlenih, vendar je to dvorezen meč. Financiranje je namreč izvedeno v dvanajstih, kar zmanjšuje preglednost poslovanja in lahko predstavlja težavo pri določenih večjih stroških, na primer pri nabavi materiala od podjetij iz zasebnega sektorja,

kjer je v pogodbi pogosto določen 14-dnevni rok plačila, muzej pa mora čakati na sredstva za naslednji mesec. Projektno delo, ki letno zajema pripravo ene večje razstave ter izdajo nekaj katalogov in zloženk, je financirano deljeno. Približno 50 % do 80 % sredstev ponavadi odobri država, preostanek pa je treba zagotoviti iz dobičkov muzeja. Iz dobičkov se financira tudi občasna obnova. Poseben problem, ki izhaja iz proračunskega financiranja, je odkupovanje zbirk ali posameznih predmetov. Vsak odkup mora biti odobren na ministrstvu za kulturo, kar MNZS postavlja v težaven položaj, ko na trgu starin, kjer se je na priložnosti pogosto treba odzvati hitro, preprosto ne more konkurirati zasebnim investitorjem. Edina alternativa je izjemna angažiranost posameznega kustosa, ki je pripravljen za določen predmet ali zbirko osebno založiti sredstva, vendar s tem tvega možnost, da odkup ne bo odobren in sredstev ne bo dobil povrnjenih. Poleg tega je takšen postopek lahko moralno in pravno sporen. (Štepec 2010)

Čeprav so plače zaposlenih zagotovljene v proračunskih sredstvih, je problematika človeških virov v določeni meri prisotna. Trend krčenja kadra v javni upravi je opazen tudi v MNZS, morebitne nove delovne naloge se praviloma in če je le mogoče porazdelijo med trideset že zaposlenih v muzeju, pri čemer nekateri postajajo preobremenjeni, od nekaterih pa se še vedno zahteva premalo. Takšna kadrovska politika lahko ogrozi delovni proces; pogosto se pokažejo potrebe po dodatnem delovnem mestu, dobrodošli bi bili novi, drugačni načini razmišljanja, ki bi kolektiv prevetrili z energijo in svežim zagonom. (Štepec 2010)

4.3.4 MNZS in politika

MNZS je za politiko zanimiv tako zaradi svoje vloge in funkcij, ki jih opravlja, kot tudi zaradi vsebin, ki jih pokriva. Novejša zgodovina je kot politična tema gotovo aktualnejša od prazgodovine, Štepec pa pravi, da je razlika v zanimanju za različne teme zelo očitna tudi znotraj muzeja, torej znotraj okvira 20. stoletja. Projekti, ki se nanašajo na prvo svetovno vojno, pri nas ne razburjajo nikogar in niso deležni praktično nikakršne medijske pozornosti, čeprav bi bila lahko nekatera vprašanja, ki jih odpirajo, prav tako sporna. Ne gre torej za zelo drugačne teme, temveč za to, da so te teme na časovni premici bolj oddaljene in zato za politiko toliko manj zanimive. Najočitnejši kazalnik in hkrati tvorec političnega zanimanja za

muzej pa so po mnenju Štepeca aktivnosti medijev v zvezi z določenim projektom. (Štepec 2010)

Proračunsko financiranje se v MNZS ne uporablja kot neposreden mehanizem političnega pritiska na muzejske vsebine in direktnih posegov v muzejsko delo v obdobju od slovenske osamosvojitve po besedah Štepeca ni bilo, kljub temu pa so določeni projekti sprožili precej razgrete razprave. To seveda ni dovolj za potrditev druge hipoteze v delu, kjer govori o političnih pritiskih na MNZS, po drugi strani pa je kakršna koli političnost tudi težko dokazljiva, ker je določanje specifičnih prioritiet legitimen postopek v mandatih vodstvenih organov. Štepec navaja hipotetičen primer: če je v nekem mandatu določena prioriteta raziskovanje povojnih pobojev, bo večina proračunskih sredstev v tem obdobju namenjena tej temi. Tema je nedvomno znanstveno relevantna, prioriteta pa je jasno izražena in utemeljena, zato ji ni mogoče ničesar očitati, ne glede na to, ali je v ozadju dejansko skrit političen interes ali ne. (Štepec 2010)

Kljub temu, da neposrednih političnih pritiskov ni zaslediti, Štepec priznava, da je približno zadnjih deset let prisotna očitna želja političnih opcij po obvladovanju muzeja skozi imenovanje članov upravnih organov. Ocenjuje, da je bilo v obdobju sredi devetdesetih let prejšnjega stoletja več prizadevanj za njihovo uravnoteženo in pluralno strukturiranje, potem pa je postal aktualen koncept, da je treba ustanovo ob vsaki priložnosti »zasesti«. Zdi se mu tudi razumljivo in pravilno, da ima v teh organih večino tisti, ki zagotavlja finančna sredstva (v primeru MNZS je to država), problematično pa je dejstvo, da ista stran imenuje tudi direktorja. Svet muzeja začne zato svojo nadzorno funkcijo temeljiteje opravljati šele v situaciji, ko se mandata sveta in direktorja ne ujemata, na primer ko se vlada zamenja, nato pa direktorju poteče mandat in mora novi direktor sodelovati s svetom, ki ga je imenovala prejšnja vlada. (Štepec 2010) Čeprav boj za mesta v upravnih organih sam po sebi ne implicira koruptivnega ravnanja, kaže na to, da je politika za MNZS zelo zainteresirana in da želi vsaka politična opcija muzej na nek način obvladovati. Hipotezo, da je bil MNZS v preteklosti izpostavljen političnim pritiskom torej vendarle lahko delno potrdimo. Angažiranost akterjev v tem boju nesporno dokazuje, da večina v svetu muzeja prinaša koristi. Kakšne so te koristi in kako so realizirane, pa lahko le ugibamo.

Štepec omenja še en pojav vdiranja ideologije v muzej, kjer ne gre za niti za pritisk politike, niti za samocenzuro. Vodstvo in uslužbenci muzeja si lahko prizadevajo za strokovnost in uravnoteženost, na koncu pa se muzejsko občinstvo vseeno odzove z odporom, češ da je razstava pristranska. Takšna »spontana« ideologija izhaja iz družbenega okolja in s strani kustosov. Osrednja stalna razstava MNZS z naslovom »Slovenci v XX. stoletju« je vse od nastanka leta 1996 vključevala vse teme in je bila narejena brez kakršnih koli pritiskov glede vsebine, vendar je kljub temu naletela na številne kritike, ki so ji očitale politično pristranskost. (Štepec 2010) Primer sovпада s Carrovim ontološkim razmišljanjem, da suha zgodovinska dejstva ne morejo biti povsem objektivna in neodvisna od interpretacije, ter da je zgodovinar po naravi selektiven. (Carr 2008, 10) Poleg tega lahko ugotovimo, da se je objektivnosti težje približati, če je (časovna in družbena) distanca do obravnavane tematike majhna.

4.4 KOBARIŠKI MUZEJ

4.4.1 O muzeju

Kobariški muzej je zgodovinski muzej z vojno tematiko in mirovnim sporočilom. Glavna tema muzejske zbirke je gorsko bojevanje na Soški fronti med letoma 1915 in 1917, posebna pozornost pa je namenjena zadnji, t.i. Kobariški bitki³. V manjšem obsegu je v muzeju predstavljena tudi splošna zgodovina Kobarida. Zaradi svoje mirovne sporočilnosti in vsebine vzbuja muzej veliko zanimanja pri turistih z vseh celin, največ obiskovalcev (skoraj tretjina) pa prihaja iz sosednje Italije. Število italijanskih šol, ki obisk muzeja vključujejo v svoje ekskurzije, še vedno narašča. Muzejska pripoved ne razlikuje med »dobrimi« in »slabimi«, zato ne preseneča podatek, da se v muzeju srečujejo ljudje vseh vojskujočih narodov iz 1. svetovne vojne. Glavna skupna točka obiskovalcev muzeja je tako obsojanje in obžalovanje tragične vojne.

³ Kobariška bitka (»Čudež pri Kobaridu«) je zadnja od dvanajstih »soških bitk«. V njej so 24. oktobra 1917 avstro-ogrske in nemške enote silovito napadle italijanske, ki so se umikale vse do reke Piave. Ta poraz se je v italijansko zgodovino zapisal kot ena od najhujših preizkušenj, beseda *caporetto* (Caporetto je italijansko ime za Kobarid) pa je v italijanščini postala sinonim za katastrofalen dogodek.

Glavna dejavnost Kobariškega muzeja, ki je odprt vse dni v letu, je predstavljanje stalne zbirke, poleg tega pa muzej pripravlja tudi tematske in potujoče razstave ter hkrati v svojih prostorih gosti potujoče razstave drugih sorodnih ustanov ali posameznikov. Muzej sodeluje tudi pri ohranjanju ostalin iz 1. svetovne vojne na terenu in ponuja možnost vodenja na nekaterih lokacijah, ki so urejene kot muzeji na prostem. Na recepciji muzeja deluje tudi manjša muzejska trgovina, v kateri je mogoče kupiti knjižna dela o 1. svetovni vojni, različne zemljevide in razglednice ter nekaj DVDjev. V prostorih muzeja so občasno organizirane predstavitve knjig, predavanja ali drugi manjši kulturni dogodki.

4.4.2 Formalna podlaga

Muzej je bil ustanovljen leta 1990 s prostovoljnim delom skupine posameznikov in številnimi donacijami. Nekaj časa je deloval pod okriljem Turističnega društva Kobarid, nato pa je šest ustanoviteljev muzeja ustanovilo gospodarsko družbo »Kobariški muzej d.o.o.«. Ta je o upravljanju zbirke podpisala štiripartitno pogodbo s Turističnim društvom, Ministrstvom za kulturo in Goriškim muzejem kot matično strokovno ustanovo. Podpisniki so s pogodbo oblikovali svet zbirke kot programsko telo in organ usklajevanja njihovih aktivnosti, namenjenih delovanju zbirke. Ob ustanovitvi je bila kot njegova prvenstvena naloga opredeljeno sprejemanje koncepta, usmeritve za delovanje in letnega programa zbirke ter spremljanje njihovega uresničevanja, poročanje podpisnikom o svojih ugotovitvah in predlogih ter nudenje pomoči pri usklajevanju stališč podpisnikov v primeru pomembnejših razhajanj. Naknadno so v svet zbirke povabili tudi predstavnike občine Kobarid, da bi vzpodbudili dialog z lokalnimi akterji.

V zadnjem obdobju se muzej pripravlja na vključitev v razvid muzejev, ki ga vodi Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije. To ne bo vplivalo na pravni status institucije, predstavljal pa bo formalno potrditev, da muzej deluje v skladu s Pravilnikom o varovanju in hranjenju nacionalnega bogastva in muzejskega gradiva, o vpisu v razvid muzejev in o podelitvi pooblastila za opravljanje državne javne službe muzejev. (Ministrstvo za kulturo)

4.4.3 Financiranje in človeški viri

Status zasebnega podjetja prinaša številne prednosti, predvsem z vidika samostojnosti in svobode v delovanju, po drugi strani pa se pogosto pokaže, da je tak status za institucijo, kakršna je muzej, neugoden. Pridobivanje sredstev na razpisih je težavno, zelo težko pa je tudi pridobiti sponzorska sredstva. Muzej je tako skoraj v celoti financiran iz prihodkov svoje dejavnosti, torej od prodaje vstopnic in v manjši meri tudi od prodaje v muzejski trgovini. Za posamezne projekte uspe pridobiti simbolična proračunska sredstva, ki ne presegajo 1 %; izjema je bila le potujoča razstava ob predsedovanju Slovenije Evropski uniji, za katero je bilo iz proračunskih sredstev pokritih 8 % celotnih izdatkov. Čeprav muzej letno obišče okoli 60 000 ljudi, je finančno stanje omejevalni dejavnik. Željko Cimprič je pomanjkanje dostopa do kapitala označil kot zmeren problem podjetja, ki vpliva na več področij dela. Z načrtovano politiko stroškov muzej običajno dosega poslovanje, ki je blizu »pozitivni ničli«, kar je zaradi kulturnim ustanovam nenaklonjene zakonodaje v interesu delovanja muzeja. Vstopnina je namreč obremenjena s prometnim davkom, tako da muzej v državni proračun več vplačuje kot iz njega pridobiva prilivov. Morebitni nerazporejeni prihodki se največkrat porabijo za kritje preteklih izgub ter občasno omogočijo izvedbo kakšne investicije. (Cimprič 2010)

Kobariški muzej je svoje delovanje sicer javno opredelil za neprofitno, vendar to pri zbiranju sponzorskih sredstev nima posebnega učinka, formalni razpisi pa takšne samoopredelitve seveda ne upoštevajo. Po besedah Cimpriča je »načelna neprofitnost« predvsem odgovor na morebitne pomisleke o vodenju muzeja s strani zasebnega podjetja. Glavna zaveza muzeja je namreč prenašanje sporočila miru in informiranje zainteresirane javnosti, zato ustvarjanje čim večjega dobička ne more in ne sme biti najpomembnejši motivacijski dejavnik. To v določeni meri velja za vse podobne institucije, toliko bolj pa za (proti)vojni muzej, v katerem so vrednote pravzaprav rdeča nit pripovedi. Navkljub temu je v lokalnem prostoru zelo pogosto prepričanje, da muzej posluje z velikimi dobički. (Cimprič 2010) Takšno prepričanje je sicer razumljivo, če upoštevamo javno podobo muzeja; to ustvarjajo predvsem nagrade in priznanja ter visoki obiski in veliko število turistov, kar močno zaznamuje tudi vsakodnevni utrip tako majhnega kraja. Težave in neprijetnosti znotraj muzeja tako ostajajo bolj ali manj skrite, zelo hitro pa prosperirajo (resnične ali navidezne) težave, ki naj bi jih v lokalno okolje prinašal

naval obiskovalcev. Menim, da ob tem veliko vlogo igra tudi pregovorni slovenski značaj v odnosu do soseda ali sokrajana.

V perspektivi muzeja igra pomembno vlogo človeški dejavnik. Danes muzej zaposluje sedem delavcev, od katerih sta le dva zaposlena za poln delovni čas. Glede na potrebe v sezoni muzej pogodbeno zaposluje še osem do deset vodičev in nekaj študentov za pomoč na blagajni. Tako majhno število zaposlenih pomeni zelo omejen nabor sposobnosti in (predvsem tehničnih) znanj, ki bi bila v muzeju dobrodošla ali celo nujno potrebna. Premajhno število delavcev se sicer kot težava izraziteje pojavlja občasno in sezonsko. Primernih kandidatov, ki bi ta dela opravljali za krajši delovni čas od polnega ali občasno, skorajda ni, prav tako ni primernih zunanjih izvajalcev. Vse večja so tudi pričakovanja porabnikov po brezplačnih storitvah, ki bi sodile v okvir »javne službe«, vendar bi izvajanje teh storitev lahko kritično ogrozilo bilanco poslovanja. Cimprič meni, da bi bila zato dobra rešitev nekakšno javno-zasebno partnerstvo, s katerim bi bil določen delež namenskih, fiksnih stroškov izključno za uresničevanje javnega interesa zagotovljen iz državnega proračuna. (Cimprič 2010)

Usposabljanje delavcev za vodenje ali delo na blagajni sicer ne predstavlja večjih težav, zaplete pa se pri drugih dejavnostih muzeja. Priprava razstav in drugih projektov temelji predvsem na dobrih povezavah z drugimi institucijami in posamezniki, taktnem pristopu pri zbiranju sredstev in gradiva ter konec koncev tudi sami organizaciji dogodkov. Idealen kandidat za takšno delovno mesto v Kobariškem muzeju naj bi tako dobro poznal zgodovinsko obdobje in specifične soške fronte, imel naj bi odlične komunikacijske sposobnosti, veliko izkušenj ter izoblikovano mrežo poznanstev s svojega področja. Takšnega kandidata na trgu dela seveda ni, zaposlitev začetnika bi do rezultatov pripeljala šele čez čas, pred tem pa tudi upočasnila delo že tako preobremenjenega kolektiva. Ob vsem naštetem moramo upoštevati tudi staranje kolektiva, problematiko, ki bo v prihodnjih letih gotovo vedno bolj prisotna. Izmed sedmih zaposlenih so trije hkrati tudi upravljalci muzeja, ki bodo v prihodnjih letih delo prepustili novim delavcem, vpliv pa ohranili kot lastniki družbe. Delitev vlog na upravljalce zbirke in delovni kolektiv ter vzpostavitev ustvarjalnega dialoga med tema skupinama bosta zaznamovali delovanje Kobariškega muzeja v prihodnjem desetletju. Visoka

stopnja identificiranja s tem dolgoročnim projektom, ki je značilna za upravljalce, se bo odražala v visoko zastavljenih ciljih, ki naj bi jih dosegal pomlajeni delovni kolektiv.

4.4.4 Kobariški muzej in politika

Osrednja tema v Kobariškem muzeju, prva svetovna vojna, v Sloveniji ni aktualna politična tema. Politične stranke torej o njej ne izražajo (nasprotnih) stališč in jih zato ne zanima, na kakšen način je javnosti predstavljena v muzeju. Deloma je tako zaradi časovne oddaljenosti in družbene distance, gotovo pa gre tudi za to, da je v kolektivnem, nacionalnem spominu prva svetovna vojna poglavje, ki Slovence bolj združuje kot deli. »Ko govorimo o prvi svetovni vojni, te polarizacije in različnih pogledov ni videti, zato ker so takrat Slovenci čutili precej enotno in tudi dojemanje tistih časov je znotraj Avstro-ogrske enotno: da je šlo za obrambo slovenskega ozemlja, slovenske identite in tako naprej.« V mednarodnem kontekstu je bilo to zgodovinsko poglavje vsekakor konfliktno, vendar Kobariški muzej svoje poslanstvo gradi prav na osnovi preseganja delitev na dobre in slabe, zmagovalce in poražence, ter na ceni, ki jo je v vojni plačeval »mali človek«. S takšno naravnostjo se obiskovalci poistovetijo, ne glede na to, od kod prihajajo. (Cimprič 2010)

V delu stalne razstave, kjer je predstavljena lokalna zgodovina, je govora tudi o obdobju med drugo svetovno vojno in po njej, vendar po besedah Cimpriča pripomb glede pristranskosti nikoli ni bilo. Občasno se posameznemu obiskovalcu zdi, da bi morala biti ta tema v muzeju natančneje razdelana, vendar Cimprič poudarja, da je namen tega dela razstave zgolj predstavitev burne zgodovine lokalnega okolja, v katerem ni bilo tako izrazitih delitev med Slovenci kot v nekaterih drugih slovenskih pokrajinah, muzej pa je vendarle posvečen prvi svetovni vojni. Poleg tega ima Kobarid kot Gregorčičev kraj posebno mesto v kolektivnem spominu. (Cimprič 2010)

Odsotnost zunanjih pritiskov je tudi posledica finančne samostojnosti muzeja: ker je muzej financiran skoraj izključno iz prihodkov od lastne dejavnosti, ni odvisen od vlagateljev, ki bi v nasprotnem primeru želeli uveljavljati morebitne lastne interese. Neodvisen je tudi od proračunskih sredstev, vloga programskega sveta pa je zelo majhna. Vsakoletna skupščina sveta je namenjena predvsem spremljanju aktivnosti muzeja, s finančnim vidikom poslovanja

pa se ne ukvarja podrobno. To je gotovo eden od razlogov, zaradi katerih programski svet v preteklosti ni imel bistvenih pripomb na vsebino oziroma program muzeja. Poleg tega je stalna razstava konsistentna in večjih posegov niti ne dopušča. (Cimprič 2010) Kobariški muzej torej v preteklosti ni bil izpostavljen političnim pritiskom, zato lahko drugo hipotezo v tem delu ovržemo. Precej drugačno sliko najdemo v muzeju, ki nastaja na Cerju v bližini Mirna na Krasu. V mogočnem stolpu, ki je bil zgrajen pred nekaj leti kot »spomenik braniteljem slovenske zemlje«, naj bi nastala muzejska predstavitev vseh ključnih obdobj slovenske zgodovine, vendar so se težave pojavile že pri financiranju gradnje objekta, nato pa se je izkazalo, da je problematična tudi določitev programskih usmeritev in naziva ustanove. Veteranska društva in domoljubne organizacije, ki so bile pobudnice projekta, se ne morejo zediniti glede vsebine muzeja, poleg tega pa ima povsem drugačne poglede Goriški muzej, ki naj bi nad predstavitvijo bdela po strokovni plati. Za različne vpletene akterje je torej zelo pomembno na kakšen način bo vsebina predstavljena, vse to pa dokazuje veliko angažiranost politike pri projektu in pomen interpretacije v muzeju nasploh. (RTVSLO 2009; Cimprič 2010)

Kobariški muzej ostaja za politiko zanimiv predvsem zaradi svoje mednarodne vloge in ugleda. Od vsega začetka je bil dobro sprejet in število obiskovalcev je hitro začelo presegati prostorske kapacitete objekta. Potem ko mu je bila v letu 1992 podeljena Valvasorjeva nagrada, je prejel še »Muzejsko nagrado Sveta Evrope za leto 1993«, s katero je bil imenovan za evropski muzej leta. Muzej je tako pridobil veliko mednarodno veljavo in postal prepoznavna institucija v evropskem in celo svetovnem merilu, to prepoznavnost pa je v določeni meri vedno izkoriščala tudi vladajoča politika. O tem pričajo tudi številni protokolarni obiski pomembnih domačih in tujih gostov ter prisotnost kulturno-politične srenje na vseh pomembnejših dogodkih, povezanih z dejavnostjo muzeja. Tovrstna prisotnost političnih akterjev, ne glede na njihov namen, v ničemer ne ogroža verodostojnosti muzeja in ima več pozitivnih učinkov. Kakor je muzej za politike pripomoček pri oblikovanju medijske podobe, tudi visoki obiski usmerjajo pozornost na muzej, kar je gotovo dobrodošlo, če upoštevamo, da so vstopnine glavni vir financiranja. Hkrati ta pozornost, ki je je muzej deležen, deluje kot varovalka, saj bi kakršen koli zunanji poseg težko ostal neopažen.

Cimprič meni, da bi slovenska politika potencial muzeja lahko izkoristila še bolje. Zanimivo je, da ga sosednja Italija dosledneje obravnava kot akterja v interpretaciji njene nacionalne zgodovine, kljub temu da se nahaja izven njenih meja. Tako je bil Kobariški muzej brez posebnih vnaprejšnjih preverjanj ali pripomb povabljen, da svojo zgodbo predstavi na Oltarju domovine v Rimu. Med ostalimi jo je pohvalil celo nekdanji italijanski predsednik vlade in nekdanji predsednik Evropske komisije Romano Prodi, tedanji obrambni minister Arturo Parisi pa je leta 2007 ob italijanskem prazniku narodne enotnosti in oboroženih sil obisk muzeja priporočil celo v svojem svečanem nagovoru v italijanskem parlamentu. Tamkajšnje institucije, ki se ukvarjajo z isto tematiko, dojemajo Kobariški muzej, kot da je italijanski; nudijo mu podporo, vabijo ga k številnim projektom, predstavniki muzeja se udeležujejo simpozijev in srečanj, pogosto tudi kot edina tuja ustanova. Razlog za to je po Cimpričevem mnenju v Italiji bolj izoblikovan odnos do prve svetovne vojne, pa tudi dejstvo, da je Kobariški muzej v mnogih značilnostih drugačen od italijanskih. Interpretacija prve svetovne vojne je bila v Italiji vseskozi instrumentalizirana s strani politike, tako da so se tudi muzeji ustanavljali z vnaprej določenim načinom obravnavanja tega zgodovinskega poglavja. Mnogi muzeji imajo še danes skoraj nespremenjene postavitve, ki so nastale v prvih desetletjih po koncu vojne, številne še vedno upravlja vojska, nekateri muzeji so združeni s kostnicami in spomeniki. Tako je vse do danes ostala nespremenjena tudi njihova sporočilnost. Kobariški muzej je deležen odobravanja, ker ubira ravno nasproten pristop: vojno interpretira s strani malega človeka kot tragedijo, ki se ne sme ponoviti, ne pa v kontekstu uspeha ali neuspeha vojaških operacij. Zainteresiranost politike za muzej kot medij interpretacije zgodovine »Velike vojne« je v Italiji razumljiva in pričakovana sama po sebi. Prisotna je do te mere, da so številni italijanski obiskovalci muzeja prepričani, da njegovo delovanje sofinancira tudi italijanska država. (Cimprič 2010) Ob samoniklem nastanku muzejske zbirke, njeni umeščenosti v mednarodni prostor, njenem specifičnem statusu, odsotnosti kakršnegakoli systemskega financiranja in še nekaterih drugih posebnostih, pomeni njihovo razmišljanje izziv za razmislek o tem, v kolikšni meri bi lahko slovenska politika ta muzej uporabljala kot medij svojih pogledov na novejšo zgodovino ter celo na aktualna in univerzalna vprašanja. Ne nazadnje je vprašanje vojne in miru vprašanje trenutne politike in oblikovanje javnega mnenja ena od prioritarnih nalog politike. Pomembnost teh vsebin je očitna iz odnosa, ki ga med obiskom izkazujejo pripadniki narodov, ki so udeleženi v današnjih oboroženih konfliktih.

5 SKLEP

V nalogi smo pokazali, da ima muzej nasploh, še posebej pa zgodovinski muzej, značilnosti, v katerih strankarska politika lahko prepozna motive za uveljavljanje lastnih interesov. Te motive lahko razdelimo v dve skupini: v prvi so motivi, ki izhajajo iz opravljanja muzejskih funkcij. Muzej je namreč pristojen in »poklican« za dejavnosti, ki jih je mogoče zlorabiti tudi za zadovoljevanje političnih interesov. V tem pogledu je za politiko zanimiv vsak muzej, ne glede na področje delovanja, ker poseduje določeno moč vplivanja na širšo javnost. V drugi skupini so motivi, vezani na temo, ki je v muzeju zastopana. Zanimanje politike je večje v muzejih, ki se vsebinsko dotikajo političnih tem. Zgodovinski muzej je tako bolj zanimiv od na primer tehniškega, ker v večji meri pokriva tematike, ki jih različno interpretirajo različne politične opcije, vsaka pa želi svoj pogled uveljaviti kot splošno veljavnega.

Delovanje muzeja obsega velik nabor aktivnosti. Poleg opravljanja strokovnih nalog mora ustanova zagotavljati tudi tehnične in organizacijske elemente, v manjši meri pa je ponavadi prisotna tudi komercialna dejavnost. Vse to v praksi pomeni kompleksno mrežo odnosov znotraj institucije ter navzven do državne in lokalne oblasti, skupnosti, morebitnih pogodbenih izvajalcev, drugih kulturnih institucij itd. Pri tem je muzej na nekaterih mestih izpostavljen zunanjim vplivom, včasih pa celo postavljen v odvisen položaj. Najizraziteje se to kaže pri vprašanjih financiranja muzejskih dejavnosti ter imenovanju članov upravljalških in nadzornih organov.

V diplomski nalogi smo torej dokazali, da je politika motivirana za vplivanje na muzejsko institucijo in da ima tudi sredstva, ki ji vplivanje omogočajo. Prvo hipotezo torej lahko potrdimo: zgodovinski muzej je lahko predmet politične instrumentalizacije.

To seveda ne pomeni, da do instrumentalizacije vedno tudi pride. Poleg dejavnikov, ki manipulacije dopuščajo, so lahko tudi taki, ki manipulacije preprečujejo in je zaradi njih muzej na zunanje pritiske bolj ali manj imun. Kobariški muzej je dober primer, kako lahko institucija, kljub temu, da se sooča z nekaterimi težavami, deluje povsem neodvisno od zunanjih pritiskov. Nekoliko bolj je bil v preteklosti izpostavljen Muzej novejše zgodovine

Slovenije, kjer v obdobju od leta 1990 sicer ni bilo izrazitih posegov v njegovo delo, vendar se je v zadnjem desetletju strankarski boj začel izkazovati pri imenovanju članov vodstvenih organov. Kljub temu, da posledic v strokovnosti muzeja ni zaznati, lahko z gotovostjo trdimo, da so pri imenovanju organov v ozadju prisotni tudi politični interesi. Drugo hipotezo torej lahko potrdimo le delno: Kobariški muzej v preteklosti ni bil izpostavljen političnim pritiskom, Muzej novejšje zgodovine Slovenije pa je bil tem pritiskom izpostavljen posredno.

6 LITERATURA

- Boylan, Patrick J. 1992. Museums 2000 and the future of museums. V *Museums 2000: Politics, people, professionals and profit*, ur. Patrick Boylan, 1–21. London: Routledge.
- Buckley, Anthony D. 1996. Why not invent the past we display in museums? V *Making histories in museums*, ur. Gaynor Kavanagh, 42–53. London: Leicester univeristy press.
- Bunch, Lonnie. 1992. Embracing Controversy: Museum Exhibitions and the Politics of Change. *The Public Historian* 14 (3): 63–65.
- Carr, David. 2001. A museum is an open work. *International Journal of Heritage Studies* 7 (2): 173–183.
- Carr, Edward Hallett. 2008. *Kaj je zgodovina?* Ljubljana: Studia humanitatis.
- Cimprič, Željko. 2010. Intervju z avtorjem. Kobarid, 24. junij.
- Dean, David. 1994. *Museum exhibition: Theory and practice*. London: Routledge.
- Fink Hafner, Danica. 2007. Znanost »o« javnih politikah in »za« javne politike. V *Uvod v analizo politik; teorije, koncepti, načela*, ur. Danica Fink Hafner, 9–30. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Gob, André in Noémie Drouguet. 2007. *Muzeologija – povijest, razvitak, izazovi današnjice*. Zagreb: Antibarbarus.
- Hooper Greenhill, Eilean. 1999. Museums and communication: an introductory essay. V *Museum, media, message*, ur. Eilean Hooper Greenhill, 1–23. London, New York: Routledge.
- ICOM. 2007. *ICOM Statutes*. Dostopno prek: <http://icom.museum/statutes.html#3> (25. marec 2010)
- Kaplan, Flora E. S. 1999. Exhibitions as communicative media. V *Museum, media, message*, ur. Eilean Hooper Greenhill, 37–58. London, New York: Routledge.
- Kelley, Kitty. 1994. How Barbara Bush zapped my books. *Washington post*, 2. oktober. Dostopno prek: <http://proquest.umi.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/pqdweb?did=72286515&sid=2&Fmt=3&clientId=16601&RQT=309&Vna me=PQD&cfc=1> (16. Avgust 2010).

- *Kobariški muzej*. Dostopno prek: <http://www.kobariski-muzej.si/> (24. marec 2010).
- Kotler, Neil in Philip Kotler. 1998. *Museum strategy and marketing*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Lewis, Geoffrey. 2004. The role of museums and the professional code of ethics. V *Running a museum: a practical handbook*, ur. Patrick J. Boylan, 1–16. Pariz: ICOM.
- Maroević, Ivo. 1993. *Uvod u muzeologiju*. Zagreb: Zavod za informacijske studije.
- Mayr, Otto. 1998. The »Enola Gay« fiasco: History, Politics and the museum. *Technology and culture* 39 (3): 462–473.
- Mekina, Borut. 2010. Jelinčiču 70 tisoč evrov iz proračuna? *Mladina*, 26. marec. Dostopno prek: http://www.mladina.si/tehdnik/201012/jelincicu_70_tisoc_evrov_iz_proracuna_ (14. junij 2010).
- Mikuš, Marjeta. 2003. *Pogledi na muzeje v dobi globalizacije*. Ljubljana: ISH – Fakulteta za podiplomski humanistični študij, Muzej novejšje zgodovine Slovenije.
- Miller, Debbie S. 2003. Museum shouldn't act like censor. *Sunday gazette – mail*, 1. Junij. Dostopno prek: <http://proquest.umi.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/pqdweb?did=342917331&sid=2&Fmt=3&clientId=16601&RQT=309&VName=PQD> (16. avgust 2010).
- *Ministrstvo za kulturo*. Dostopno prek: http://www.mk.gov.si/si/postopki/kulturna_dediscina/razvid_muzejev/ (12. julij 2010).
- *Muzej novejšje zgodovine Slovenije*. Dostopno prek: <http://www.muzej-nz.si> (24. marec 2010).
- Radio Slovenija, Tretji program – program ARS. 2009. *Arsov logos*. Ljubljana, 29. september.
- Rodari, Paola in Matteo Merzagora. 2007. The role of science centres and museums in the dialogue between science and society. *Journal of science communication* 6 (2): 1–2.
- RTVSLO. 2009. Za spomenik braniteljem (spet) zmanjkuje denarja. Dostopno prek: <http://www.rtvsl0.si/kultura/drugo/za-spomenik-braniteljem-spet-zmanjkuje-denarja/158356> (25. julij 2010).
- Ruskin, Liz. 2003. Illinois senator says museum bowed to political pressure. *Anchorage daily news*, 21. maj. Dostopno prek: <http://proquest.umi.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/pqdweb?did=520851461&sid=2&Fmt=3&clientId=16601&RQT=>

309&VName=PQD (16. avgust 2010)

- San Roman, Lorena. 1992. Politics and the role of museums in the rescue of identity. V *Museums 2000: Politics, people, professionals and profit*, ur. Patrick Boylan, 25–41. London: Routledge.
- *Sklep o ustanovitvi javnega zavoda Muzej novejšje zgodovine Slovenije*. Ur. l. RS 66/2001. Dostopno prek <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200166&stevilka=3537> (27. marec 2010).
- Strniša, Erna. 2010. *Politika naj neha 'kuriti' pod kotlom z zgodovinskimi temami*. Dostopno na <http://www.rtv slo.si/slovenija/politika-naj-neha-kuriti-pod-kotlom-z-zgodovinskimi-temami/225138> (14. april 2010).
- Štepec, Marko. 2009. Pogovor z dr. Marto Verginella. *Mnz.si* 5 (2): 4.
- --- 2010. Intervju z avtorjem. Ljubljana, 23. junij.
- Vrišer, Sergej. 1988. Osnove muzeologije. *Likovni odsevi* 7. Ljubljana: Zveza kulturnih organizacij Slovenije.
- Wiersma, Jan Marinus. 2009. Politics of the past: The use and abuse of history. V *Politics of the past: The use and abuse of history*, ur. Hannes Swoboda in Jan Marinus Wiersma, 15–28. Bruselj: PSE, Socialist Group in the European Parliament.